

Ad Fontes

Václav Pštross (1887–1932 /1946/)¹⁾

V průběhu bádání nad životními osudy představitelů prvních průkopnických generací kinematografického oboru v českých zemích jsme často konfrontováni se dvěma dobově příznačnými rysy. V prvním případě je to počáteční role provozu biografů jako pouhé „přidružené výroby“ vedle tradičních a lukrativnějších zdrojů příjmu, jakými bylo například pohostinství. Druhým rysem je mimořádná všestrannost působení těchto otců zakladatelů, z nichž mnozí se angažovali souběžně v bezpočtu spolků a organizací.

Výše zmíněné platí i pro filmového podnikatele Václava Pštrossa²⁾, narozeného dne 13. října 1874³⁾ v Praze do rodiny vlastníka pražského pivovaru „U Karabinských“.⁴⁾ Již toto rodinné vlastnictví předurčilo jeho profesní začátky – po vyučení pivovarskému řemeslu absolvuje desetiletou praxi v jeho různých odvětvích (jako vaříč, sklepmistr, účetní, apod.), převážně v českých zemích, ale i na Balkáně. V roce 1903 zahajuje samostatnou živnost výčepníka. Teprve nedlouho před vypuknutím první světové války se začíná Václav Pštross – vedle pohostinství – věnovat filmovému podnikání. Nejprve pracuje jako promítač v pražském kině Corso (1912 – 1913), později vlastní kino Central při restauraci U Rozvařilů v Praze Na Poříčí (ve své době se jednalo mj. o jedno z pouhých tří pražských kin, doprovázejících projekci výhradně českými titulky). Zde prožívá Václav Pštross i státní převrat v roce 1918.

Vznik samostatného Československa přinesl s sebou i změny poměrů v kinematografickém oboru. Ty spočívaly především v odebrání kinematografických licencí soukromníkům a přednostním udělování těchto licencí spolkům – válečných invalidů, legionářů, vdov a sirotků aj. Spolky dostávaly licence k provozování kin, otázka vlastnictví budov, v nichž tyto podniky sídlily, však zůstávala dále nedořešena. Nevyhnutelně tak docházelo k rozporům. V odpovědi na danou situaci vzniká Spolek českých majitelů kinematografů, v němž Václav Pštross záhy figuruje coby člen výboru a od roku 1921 (po malíři K. L. Klusáčkovi) i jako druhý předseda. Daří se mu urovnávat časté konflikty mezi provozujícími spolky a původními kinomajiteli a vytváří ze spolku zemskou organizaci (tzv. Zemský svaz kinomajitelů). Zmínku zasluhuje, že Pštrossem samotným provozovaný biograf Central ztrácí licenci roku 1920 jako jeden z prvních, v tomto případě ve prospěch České obce sokolské. Po prodeji pivovaru U Rozvařilů a zrušení tamního kina se stěhuje Václav Pštross roku 1923 do kina Konvikt. To provozuje po nákladné rekonstrukci až do své smrti, nejprve na licenci spolku Vincentinum a později Dělnické akademie.

- 1) Časový údaj v závorce označuje horní a dolní časovou hranici dokumentů ve fondu uložených.
- 2) Příjmení původce se vyskytuje v dostupných pramenech i v literatuře v různých podobách, v některých případech je psáno *Pštros*, jindy *Pštross*. Pro potřeby archivního inventáře byla zvolena za závaznou druhá varianta, uvedená i v matrice narozených a oddaných. Srov.: Archiv hl. m. Prahy (dále jen AHMP), matrika narozených římsko-katolického farního úřadu kostela sv. Jiljí v Praze na Starém městě z let 1870–1874, sign. JIL N 18, s. 227, nová foliace 228–229; AHMP, matrika oddaných římsko-katolického farního úřadu kostela sv. Prokopa v Praze na Žižkově z let 1900–1906, sign. ŽKP O 5, s. 232, číslo postupné 245.
- 3) Rovněž datum původcova narození v dostupných materiálech alternuje. Jako rozhodující bylo zvoleno datum, uvedené v matrice narozených. Srov.: AHMP, matrika narozených římsko-katolického farního úřadu kostela sv. Jiljí v Praze na Starém městě z let 1870–1874, sign. JIL N 18, s. 227, nová foliace 228–229.
- 4) Václav Pštross pivovar později prodal Ministerstvu vnitra, jež v něm zřídilo sídlo filmové cenzury, srov.: - jal, Václav Pštros zemřel. *Český filmový zpravodaj* 12, 1933, č. 1 (7. 1.), s. 2.

Pštrossovo působení ve filmové sféře však činností ve Spolku českých majitelů kinematografů zdaleka nekončí. Zároveň je pokladníkem svépomocného Kinematografického družstva v Praze, s. r. o. (založeného v roce 1917), orientovaného na výrobu, distribuci a pronájem filmů. K provozu tohoto družstva poskytoval vlastní skladovací prostory, finanční prostředky a byl i jeho pokladníkem. Po finanční a organizační stránce se podílel také na vzniku obchodní společnosti Filmová kultura s. r. o., zaměřené na zřizování školních osvětových kin a půjčování osvětových filmů. Důležitý je i Pštrossův podíl na vytvoření akciové společnosti Sdružení kinomajitelů Biografia v dubnu 1920. V této společnosti, která mj. plánovala významnou expanzi tuzemského filmového obchodu na balkánské a východoevropské trhy, působí jako jeden z členů její správní rady.

Z Biografie na straně jedné a z filmové půjčovny American Film Company na straně druhé vzešel v červenci 1920 podnět k založení výrobní společnosti A-B akciové filmové továrny a. s. (zkratka vznikla spojením počátečních písmen názvů obou zakladatelských subjektů). V nově zřízeném a poměrně moderním filmovém ateliéru A-B na Vinohradech se Václav Pštross podílel⁵⁾ na natáčení řady filmů němé éry – jmenujme alespoň snímky SOUBOJ S BOHEM (1921), VENOUŠEK A STÁZIČKA (1922), ZLATÝ KLÍČEK (1922), v adaptaci populárního Hermannova románu OTEC KONDELÍK A ŽENICH VEJVARA (1926) ztvárnil i jednu z epizodních rolí.⁶⁾

Mimo členství v uvedených hospodářských společnostech zaslouží zmínku i Pštrossova aktivita v oblasti propagace či publicistické podpory filmu, především aktivní členství v organizaci Filmová liga (založená 1920), která hájila zájmy československého filmu zejména ve sféře vývozu a dovozu. Pštross měl i zásadní podíl na vzniku listu *Filmový kurýr*, ústředního tiskového orgánu Zemského svazu kinematografů v Čechách.

Václav Pštross zemřel dne 4. ledna 1933 v Praze. Pohřben byl na pražských Olšanských hřbitovech o tři dny později. Reakce v dobových nekrolozích naznačují, že se jednalo o osobnost mnohostranného významu a rozmanitých zásluh o kinematografický obor.

Fond uchovává doklady o Pštrossově profesním vývoji po dobu necelého čtvrtstoletí před jeho prvním aktivním kontaktem s kinematografií. Fond může příkladně ilustrovat v úvodu zmíněnou dvojkolejnost aktivit prvních průkopníků kinematografického oboru. Bez zajímavosti nejsou ani dokumenty o provozu společnosti A-B, ať již dvě skupinové fotografie personálu vinohradského ateliéru z let 1921 až 1922 (z jedné zjišťujeme, že zde působil mezi jinými později proslulý kameraman Otto Heller) nebo firemní korespondence a účetní doklady. Tato dokumentace je však bohužel velmi torzovitá. Žádost původcova syna JUDr. Václava Pštrossa z roku 1945 o přidělení národní správy nad kinem Konvikt zaujme jakožto doklad snahy o navázání na meziválečnou rodinnou tradici.

I navzdory poměrně nevelkému rozsahu (1 karton) mohou dokumenty z osobního fondu Václava Pštrossa – společně s dokumenty z fondů dalších filmových společností (Kinematografické družstvo, Sdružení kinomajitelů Biografia) – přispět k poznání počátků kinematografického oboru v českých zemích a také rozšířit znalosti o významné pražské rodině z přelomu 19. a 20. století.

Matěj Kotlík

5) Viz pozn. 4.

6) Viz *Český hraný film I. 1898–1930*. Praha : Národní filmový archiv 1995, s. 137.